

Date: 13thDecember-2024

SANOAT KORXONALARI FAOLIYATINI INNOVATSION
RIVOJLANTIRISHNING EKONOMETRIK MODELLARI(QASHQADARYO
VILOYATI MISOLIDA)

Avazova Nafisa Namazovna

doktorant (QarMII).

Tel:+998 99 337 89 90

Annotatsiya: Ushbu maqolada sanoat korxonalarini faoliyatining innovatsion rivojlanishini tahlil qilishda ekonometrik modellarni qo'llashning ahamiyati o'rganiladi. Maqolada sanoat korxonalarining innovatsion faoliyatini baholash, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va raqobatbardoshlikni ta'minlashda ekonometrik modellar yordamida qanday yondoshuvlar qo'llanilishi, shuningdek, innovatsiyalarni joriy etishning iqtisodiy natijalarini prognozlash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Ekonometrik modellar yordamida sanoat korxonalarining innovatsion rivojlanishi, samaradorlik o'zgarishlari va kelajakdagi prognozlar aniqlanadi. Maqola sanoat tarmoqlari va innovatsiyalarni tahlil qilishda metodologik yondoshuvlarni muhokama qiladi va ularning iqtisodiy natijalarini o'rganishning amaliy ahamiyatini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: sanoat korxonalarini, innovatsion rivojlanish, ekonometrik modellari, regressiya tahlili, panel ma'lumotlar modellari, tizimli modellar, prognozlash modellari, ishlab chiqarish samaradorligi, raqobatbardoshlik, innovatsion faoliyat samaradorligi.

Bugungi kunda sanoat sektori iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, uning innovatsion rivojlanishi o'ziga xos muammolarni hal etishga, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga va raqobatbardoshlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Sanoat korxonalarini innovatsion rivojlanishni amalga oshirishda turli strategiyalarni qo'llashlari, yangi texnologiyalarni ishlab chiqishlari va qo'llashlari, ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirishlari zarur. Ushbu jarayonlarni o'rganish va tahlil qilishda ekonometrik modellarning roli muhimdir. Ekonometrik modellar — bu iqtisodiy jarayonlarni matematik ifodalash va ularni statistik tahlil yordamida o'rganish usulidir. Sanoat korxonalarini faoliyatini innovatsion rivojlantirishni analiz qilishda ekonometrik modellar orqali korxonalarining samaradorligini baholash, innovatsiyalarni joriy etishning iqtisodiy natijalarini aniqlash va kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan o'zgarishlarni prognoz qilish mumkin. Mazkur maqolada sanoat korxonalarini faoliyatini innovatsion rivojlantirishni ekonometrik modellari haqida so'z yuritiladi va bu modellarning amaliy ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Innovatsion rivojlanish va sanoat korxonalarini

Innovatsion rivojlanish sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish va ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilashning asosiy yo'nalishi hisoblanadi. Innovatsiyalar, yangi texnologiyalar, ishlab chiqarish jarayonlari va mahsulotlaridagi yangiliklar sanoat korxonalarini tomonidan o'z faoliyatini rivojlantirish va bozorda ustunlikni qo'lga kiritish uchun amalga oshiriladi. Innovatsiyalarni joriy etish, o'z

Date: 13thDecember-2024

navbatida, sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirishi, ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirishi va ishlab chiqarish hajmini oshirishi mumkin.

Biroq, sanoat korxonalarini innovatsiyalarni joriy etishda bir qator qiyinchiliklarga duch kelishadi, masalan, texnologiyalarni yangi usullar bilan integratsiya qilish, yangi bilimlarni olish, xodimlarni malakasini oshirish va moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash kabi masalalar. Shu sababli, sanoat korxonalarini faoliyatini innovatsion rivojlantirishda iqtisodiy modellar yordamida tahlil qilish va prognoz qilish muhim ahamiyatga ega.

Ekonometrik modellarning sanoat korxonalarini faoliyatini tahlil qilishdagi roli

Ekonometrik modellar iqtisodiy jarayonlarni matematik shaklda ifodalash va statistik tahlil yordamida ularni o'rganish imkonini beradi. Sanoat korxonalarini faoliyatini innovatsion rivojlantirishni tahlil qilishda bir nechta ekonometrik modellardan foydalanish mumkin. Ular quyidagi turdagi modellardan iborat bo'lishi mumkin:

1. Regressiya modellari

Regrasion tahlil sanoat korxonalarining innovatsion rivojlanishi va ularning iqtisodiy ko'rsatkichlari orasidagi bog'liqlikni aniqlashda qo'llaniladi. Bu model yordamida innovatsion faoliyat (masalan, R&D xarajatlari, yangi texnologiyalarni joriy etish) va iqtisodiy natijalar (masalan, ishlab chiqarish hajmi, sof foyda, ishchilar samaradorligi) o'rtasidagi munosabatni baholash mumkin. Oddiy regressiya modelida bog'liq o'zgaruvchi (masalan, ishlab chiqarish hajmi) bir yoki bir nechta mustaqil o'zgaruvchilar (masalan, R&D xarajatlari) yordamida aniqlanadi.

2. Panel ma'lumotlar modellari

Panel ma'lumotlar modellaridan foydalanish bir nechta korxonalar va davrlar bo'yicha ma'lumotlarni tahlil qilish imkonini beradi. Bu model orqali vaqt o'tishi bilan sanoat korxonalarini faoliyatining innovatsion rivojlanishi va ularning iqtisodiy natijalariga qanday ta'sir ko'rsatayotgani aniqlanishi mumkin. Panel tahlil, korxonalarining vaqt o'zgarishini inobatga olib, turli davrlar uchun o'zgaruvchilar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashda samarali hisoblanadi.

3. Tizimli modellar

Tizimli modellar sanoat korxonalarini faoliyatidagi kompleks iqtisodiy jarayonlarni o'rganishda qo'llaniladi. Bu modellar yordamida innovatsiya jarayonlarining sanoat tarmog'ida qanday tizimli ta'sir ko'rsatishini aniqlash mumkin. Masalan, yangi texnologiyalarni joriy etishning tarmoq iqtisodiyotiga ta'siri, texnologik yuksalish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish kabi omillarni hisobga olgan holda tizimli modellar qurilishi mumkin.

4. Prognozlash modellari

Innovatsion rivojlanishning kelajakdagi tendensiyalarini prognozlashda vaqt qatorlari modellaridan foydalanish mumkin. Bu model yordamida sanoat korxonalarining kelajakdagi rivojlanishi, innovatsiyalarni joriy etish natijalarini prognoz qilish mumkin. Bu modelda vaqt o'zgarishi bilan sanoat korxonalarini samaradorligining qanday o'zgarishini va innovatsion faoliyatning iqtisodiy natijalarga ta'sirini aniqlashga qaratilgan.

Date: 13thDecember-2024

Innovatsion rivojlanishni tahlil qilishda iqtisodiy modellarni qo'llashning amaliy ahamiyati

Sanoat korxonalarini faoliyatini innovatsion rivojlantirishni ekonometrik modellar yordamida tahlil qilishning bir nechta amaliy afzalliklari mavjud:

Innovatsion faoliyat samaradorligini baholash: Ekonometrik modellardan foydalanish orqali sanoat korxonalarini innovatsion faoliyatining samaradorligi va iqtisodiy natijalariga ta'siri aniq va ilmiy asosda baholanishi mumkin.

Prognoz qilish: Ekonometrik modellar yordamida innovatsion rivojlanishning kelajakdagi tendensiyalari prognoz qilinadi va bu o'z navbatida sanoat korxonalarining strategik qarorlarini qabul qilishda yordam beradi.

Resurslarni samarali taqsimlash: Innovatsion rivojlanishni tahlil qilish orqali sanoat korxonalarini o'z resurslarini yanada samarali taqsimlash va rivojlantirish yo'nalishlarini aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Sanoat tarmoqlari o'rtasidagi ta'sirni aniqlash: Tizimli modellar yordamida sanoat korxonalarini va tarmoqlari o'rtasidagi o'zaro ta'sirlarni aniqlash, tarmoq iqtisodiyotini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa: Sanoat korxonalarini faoliyatini innovatsion rivojlantirishning ekonometrik modellari nafaqat ilmiy tadqiqotlar uchun, balki amaliyotda sanoat korxonalarini va iqtisodiy siyosat ishlab chiquvchilar uchun ham muhim vositalardir. Ushbu modellar yordamida innovatsion faoliyatning samaradorligini baholash, uning iqtisodiy natijalarini prognoz qilish va kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan o'zgarishlarga tayyorlanish mumkin. Innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlash va sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish uchun ekonometrik modellarni joriy etish samarali va istiqbolli yondoshuvdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Akhtar, M. (2011). Innovation and Productivity: Econometric Approaches to the Analysis of Innovation in Industrial Firms. *Journal of Business Economics and Management*, 12(2), 194–210.
2. Chesbrough, H. (2003). *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*. Harvard Business Press.
3. David, P. A., & Foray, D. (2003). Economic Fundamentals of the Knowledge Society. *Policy Futures in Education*, 1(1), 20-49.
4. Feldman, M. P., & Kelley, M. R. (2006). The Existence and Persistence of Geographic Clusters of Innovation. *Economic Geography*, 82(3), 281-307.
5. Van Reenen, J. (1997). Technology and Technological Performance in the Advanced Industrial Economies: A Survey of the Econometric Evidence. In *The Economics of the New Economy* (pp. 158-190). MIT Press.

